

## '56 kutatója Beszélgetés Eörsi Lászlóval

Eörsi László írásaival gyakran találkozhatunk '56 kapcsán. Arra tesz kísérletet, hogy az utókor hiteles képet kapjon a forradalomról, és a valóság eloszlassa a legendákat. Eörsi László 1988 óta szívós alaposággal kutatja az 56-os forradalmat: az október 23-ai tüntetése történetek, a Kossuth téri sortüzet, de görcső alá veszi a jelentős helyszíneket és eseményeket is városrésztől városrészig. Ezeket dolgozza fel a Széna tériek, a Corvinisták, a Köztársaság tériek 1956 című kötetében. Műveiben a szereplők: Angyal István, Dudás József, Nagy Imre, Obersovszky Gyula, Iván Kovács László, Szabó bácsi. Eörsit az vezeti, hogy megértsük a lyukas zászló jelentését.

– *Kezdjük egy közelképpel. Kérem, mondja el, miért lett történész.*

– Ezt elsősorban a rendszerváltozásnak köszönhetem. Az antidemokratikus viszonyok között nem éreztem készletet a közelmúlt-, jelenkor-történeti kutatáshoz. A '80-as években részt vettem a szamizdat sajtótermékek terjesztésében, ekkor elolvastam minden 1956-tal kapcsolatos irodalmat, amelyekhez hozzáférhettem, és persze mindig a tiltott gyümölcs a legédesebb.

– *Az Ön személyes, családi kötődése is közrejátszott abban, hogy az '56-os magyar forradalom kutatását választotta?*

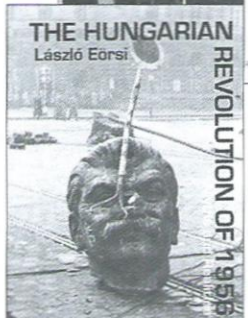
– Természetesen ez is közrejátszott, hiszen apám, Eörsi István aktív résztvevője volt a forradalomnak, az azt követő megtorlásban nyolc évre ítélték. Az ő baráti társasága, akiknek tagjait gyerekkoromban megismertem, jórészt '56-osokból állt.

– *Hogyan áll a magyar és a kelet-európai történelemszociológia '56 megítélésével?*

– Azok a régi viták, amelyek arról szóltak, hogy '56 forradalom volt-e vagy ellenforradalom, mostanában már megszűntek Magyarországon és másutt is Kelet-Európában. Itthon a rendszerváltozás óta talán ez a legexponáltabb téma a történetírásban. Természetesen a kiváló munkák mellett bőven akadnak gyenge színvonalúak is. Sajnos időnként a politikusok is igyekeznek aktuálpolitikai célokra felhasználni '56-ot, és ez a történészekre sem tesz mindig kedvező hatást. A kelet-európai történelemszociológiát nem érik ilyen kedvezőtlen hatások, egyre-másra keletkeznek érdekes és fontos tanulmányok '56 kelet-európai hatásáról.

– *A II. világháború után kialakult keleti blokkban, az NDK-ban és Lengyelországban is tiltakozások voltak. Magyarországon forradalom lett az elégedetlenségből. Miért éppen nálunk érték el a legnagyobb politikai és katonai sikereket a felkelők?*

– Egyesek ezt azzal magyarázzák, hogy Magyarország 1945-ben – a többi kelet-európai országgal ellentétben – területeket veszített; a volt európai



szocialista országok többsége szovjet segítséggel visszanyerte szuverenitását, és területi kompenzációkban részesültek, míg Magyarország területet és szuverenitást, sőt a korábbi vezető szerepét is elvesztette, tehát a magyar társadalom ismét átélte a vereséget és a veszteséget is. Számomra azonban nem tűnnek elég meggyőzőnek ezek az indokok, de nem tudnék jobb magyarázatot adni. Egyébként NDK 1953-ban és Lengyelország 1956-ban szintén közel állt a fegyveres konfliktushoz a Szovjetunióval.

– *Van, aki azt mondja, ez volt az egyetlen igaz szocialista forradalom. Ön szerint igaz ez az állítás?*

– A kronstadti felkelés mellett. Szerintem igaz az az állítás, hogy 1956 a függetlenség és a demokratizálódás követelése mellett leginkább szocialista forradalom volt. Ha megnézzük a korabeli dokumentumokat, szinte teljes egyértelműséggel ezt bizonyítják. A tömegek semmiképpen sem akarták visszaállítani a Horthy-rendszert, a nyugati mintájú kapitalizmust pedig nem ismerték. A gyárakat, üzemeket a dolgozók irányítása alá akarták vonni, és a földeket vissza akarták adni a parasztnak.

– *Gazdag jegyzetanyag tartozik a könyveikhez, amelyek nagyjából az Ön gyűjtőmunkájának eredményei. Hivatkozások sorával egészíti ki a történetírást, ezek adják értelmezésének aranyfedezetét. Milyen munkamódszerrel dolgozik?*

– Ennek a munkának az úttörő jellege a legfőbb sajátossága. Főleg olyan témákkal foglalkozom, amelyekről nem vagy csak csekély mértékben készült tudományos igényű feltárás. Ezekre az eseményekre a spontaneitás a jellemző. Tizenhét éves tapasztalatom alapján jóval megbízhatóbbnak bizonyultak a levéltári források, vagyis a megtorlás ideje alatt keletkezett periratok, mint a személyes visszaemlékezések. Emiatt természetesen gyakran kerülök vitába kollégákkal vagy másokkal, akik valahogyan nem veszik tudomásul, hogy az '56 utáni perek merőben másfélköl-

tak, mint a klasszikus sztálinista műperek.

– *Mit tapasztalt az interjúk során, könnyű volt szóra bírni a tanúkat?*

– Vannak, akiket nem lehetett szóra bírni. A rendszerváltás után még mindig viszonylag sokan féltek, mások talán a takargatnivalójuk miatt maradtak némák. A visszaemlékezők nagyon különbözőek. Egy jelentős részük szándékosan akarja megteveszteni a kérdezőt, vagy már el is hiszik önmaguk konfabulációját. Gyakran viszont az eltelt évtizedek teszik túlságosan nehéz próbára az interjúalanyt. Meglehetősen kevés visszaemlékező akad, aki a spontánul végbement eseményeket megfelelően tudja rekonstruálni.

– *Mennyire hozzáférhetőek a korabeli dokumentumok? Vannak zárolt dokumentumok?*

– '56-tal kapcsolatban Magyarországon már jó néhány éve hozzáférhetőek a korabeli dokumentumok. Zárolt anyagok inkább külföldön, leginkább valószínűleg Oroszországban vannak.

– *'56 talán legvitatottabb kérdése a Köztársaság téri pártbáz ostroma, ahol közel 700 ember harcolt. (600 felkelő és 80 védő.) Kádárék szerint ott mutatták ki a foguk fehérlését a felkelők, amikor mintegy kéttucatnyi védővel végeztek. Ez szolgált ürügyként a szovjetek novemberi bevonulásához. Erre épült az ellenforradalom mítosza.*

– Aligha vitatható, hogy súlyos tragédia játszódott le 1956. október 30-án a Köztársaság téren. Ám az önbíráskodástól még a forradalom ideje alatt elhatárolódtak a mérvadó személyiségek, ez akár az akkori újságokból is kimutatható. Tény, hogy a szovjeteknek kiváló ürügyül szolgált az újabb intervencióhoz ez az esztelen vérengzés. Kádárék pedig a forradalom eszmeiségét igyekeztek összemosni a Köztársaság téri lincseléssel – nem is teljesen eredménytelenül.

– *Hogyan él '56 szelleme a magyar közéletben?*

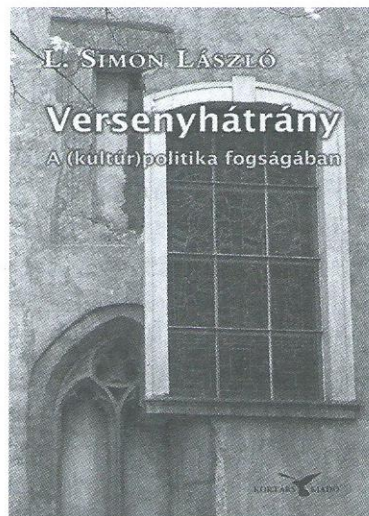
– Sajnos távolról sem úgy, ahogy az megilletné, vagy ahogy határainkon kívül, ahol tisztában vannak '56 világtörténeti jelentőségével. Ez nem csak az akkori időszakra jellemző (mint tudjuk, az amerikai Time magazinban a pesti srác lett az év embere), hanem a mostanira is. Nálunk azonban részben az aktuálpolitika uszályába került, másrészt az egykori résztvevők egyes csoportjai és az álrészrtvevők kulturálatlan viselkedésükkel szinte mindent megtettek '56 általános lejáratása érdekében.

Novák Imre



## Versenyhátrány - A (kultur)politika fogságában

A Kortárs Kiadó gondozásában megjelent L. Simon László József Artildíjas író, szerkesztő Versenyhátrány – A (kultur)politika fogságában című könyve. Néhány érdekes cím kedvcsinálónak: Kulturális kormányzat – kulturális politika. A Gyurcsány-kormány első évének kulturális tevékenységéről; Ki figyel a magyar kultúrára? A második Gyurcsány-kormány első évének kulturális igazgatási, kultúrafinanszírozási tevékenységéről; Konzervatív politika – nyitott értékrend. Kiegészítések Láncki András Konzervatív kiáltványához; Árnyjáték. Irodalmi évkezdés – Magyar kultúrpolitika koncepció nélkül; Versenyhátrány. A Mátrix áldozata, avagy van-e létjogosultságuk a nemzeti sorskérdéseknek?



A kötetet Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke így ajánlja:

„Ha Magyarország történetére csak egy pillantást is vetünk Szent Istvántól a legutóbbi időkhöz, nemcsak hódító vagy honvédő háborúkat, szabadságharcokat, forradalmakat és megtorlásokat láthatunk, és nemcsak az államszervezés, a politika, a gazdaság pusztá létéért való küzdelem századait, de szembeütköző az a küzdelem, az az erőfeszítés is, amit kedvező és keservesen nehéz időkben egyaránt legjobbjaink a magyarság művelődéséért kifejtettek.

Egyház és állam, egyháziak és világiak jól tudták, hogy csak vesztes lehet az a nép, de az a hatalom is, amely az oktatás, nevelés, művelődés dolgában leszakad a világból. Pontosán látták, hogy bármely nép, vagy akármilyen államiség jövőjét sem lehet csupán a hadak útján biztosítani.

Mert a külső hódítás a történelmi pillanat műve, amit a következő pillanat már vereségre és veszteségre is válthat. A belső építkezés azonban mindenkor a jövőt szolgálta, és hatása évszázadokban mérhető, eredményeit pedig nem lehet kisebb-nagyobb csatákban elveszíteni.

Ezt a belső építkezést szolgálja L. Simon László mozgósító erejű tanulmánykötete. Tényfeltáró elemzések, egészséges veszélytudat, cselekvő programok. A kedvező történelmi idő reményével, esélyével és Platón figyelmeztetésével ajánlom az olvasó figyelmébe: »Ha bölcs és becsületes polgárok lemondanak arról, hogy saját maguk irányítsák a közösség életét, akkor az lesz a büntetésük, hogy ostobák és gazemberek fognak uralkodni rajtuk.«

A kötet megrendelhető a [korkiado@t-online.hu](mailto:korkiado@t-online.hu) e-mail címen.